

אמונה ובטחון

טעות "כחי ועוצם ידי"

אחד הכחות החזקים ביותר הטמונים בנפש האדם הוא שמרגיש את עצמו כעצמאי; שהוא ניהו היוזם והמוציא לפועל ומצליח; והוא נהנה מהשיגיו. ואם להכיר את האמת, עיקר הנאתו הוא בזה — שלפי דעתו הוא שהוציא את הדבר לפועל. הדבר שבעבורו הוא רץ ועמל ויגע הוא בדרך כלל פחות חשוב בעיניו, לאחר השגתו, מאשר עצם הצלחתו להשיג דבר שלא היה לו קודם לכן. התרגשה שהוא אמר ובעשתה מחשבתו היא חשובה לו מחכל.

זה מכבר שמענו שואלים: מהי בעצם מעלת בעל החסד? אם נהנה זה שעושה מעשים עבור עצמו, הרי גם עושה החסד נהנה; ומה יתרון לזה על זה? במקום אחר² הראינו את הטעות שבשאלה זו, אבל לפי האמור לעיל התשובה היא פשוטה. בעל החסד רודף חסד משאיפה טהורה לחסד, ובזאת היא מעלתו הנשגבה לאין ערוך לעומת זה שרץ אחרי מאוייו הפחותים והבוויים. הרגשת ההנאה הבאה לו לאחר המעשה לא מהחסד היא אלא רק ממה שעלה בידו להוציא מחשבתו אל הפועל.

הרגשת העצמאות בעניינים הגשמיים בטעות יסודה, כמאמר הכתוב (דברים ה, יא—יח): "חשמו לך פן תשכח את ה' אלקיך... ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה... כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל...". ואם תאמר, לכל הפחות המחשבה והיוזמה שלי הן — גם זה אינו, כי את חמלים "הוא הנתן לך כח לעשות חיל" תירגם אונקלוס "הוא דיהב לך עצה למקני נכטיין" (שם שם יח). הרי שגם ה"עצה" עצמה מה' היא! לשם מה אפוא ניתנה לאדם הרגשה חזקה זו? לא ניתנה אלא בעבור הבחירה. עליו לדעת שבתחום הבחירה בין טוב לרע, שבעבורה נברא, הריהו ברשות עצמו לגמרי, וכל החוזק והתוקף של הכח הזה נצרכים, כי

נאמר ד' שמות חשי"ד, השיחה האחרונה שזכינו לשמוע מפי אדמו"ר האהוב זצ"ל.

1. ראה מש"כ בקונטרס החסד טרק ז' ובהוספה שם, כרך א' עמוד 41, וצ"ל לכאן.
2. עיין כרך ג' עמ' 182.

ושותה מהם יין... וכך היה המעשה: אמרו בניו, הרי אבינו לא ישארו לנו כלום. השקתו והשכירתו הוציאתו והשיבתו בבית הקברות [כפי שיפשו ויחזרו כשיקץ ויצא את עצמו בבית קברות]. מה שיהיה סותרו יין היו עוברים על פתח בית הקברות כששמעו קול רעש בעיר. פרקו משאיהם בבית הקברות הלכו לראות מה מתרחש בעיר. ניעור האיש וראה נאור יין נתון למעלה מראשו; התיר אותו ונתנו לתוך פיו. לאחר שלשה ימים אמרו בניו נלך ונראה מה אבינו עושה. הלכו ומצאוהו הנאור מונח בקיבו אמרו לה, אף כאן לא עובד בוראך! הנאור הוא נתן לך אין אנו יודעים מה נעשה לך. עשו ביניהם תקנה שכל אחד מהם ישקה אותו יום אחד. הנהגה אין מענינו מה לבאר אינו מבידות ההשגחה היא המהוללת כאן אם היא מגדר "הבא למאז פותחין לך", או מבידת "לא תחזיק ליד אמו" שאין השי"ת מונע את חסדו עוד כאשר כבר אין סיכויים להשוכה. יודית איך שיהיה, אנו רואים מכאן איך השי"ת משתמש במעשי האדם למטרת הפוכה למכוונת.

דרך האמונה היא להתרכז ולהתבונן להבין את הסיבות הרוחניות הפועלות בעולם, ולאן מוליכים אותו מן השמים, ולפי זה לכוון את מעשיו. בידועו שכל השתדלות יתירה על פי הסיבות הגשמיות המדומות יפלוה להיות בסתירה עם האמונה. וכבר ביארנו בכמה מקומות שמדה זו מרושלת היא מאד, והרבה תפלה הרבה סייעתא דשמיא נדרשות כדי להגיע אל אמינותה. הרי גם יוסף הצדיק נעש בעוד שנתיים בבית הסהר, לא נסו שביקש משר המשקים, כי כל אדם מצוה לעשות מעשים להצלתו. אלא "משום ש תלה בו... לזכרו" (רש"י סוף וישב) היינו משום שלרצונו חביט לסיבה הגשמית החשיב אותה ושכח לרצונו שרק הסיבה הרוחנית שמוא רצונו ה' - היא לבד הפועלת בעולם. (אבל גולגולת העצמות מבידת שלומד מטעמו, ואין אדם עומד על דברי חרדה אלא אם כן נמשך בתם; והוא השתמש באותן שנתיים במילואן כדי להשיג שוב את המבט והאמון על הסיבות; עיין במאמר הסמוך "נסינו במסתור: יוסף לפני פרעה".)

הוצא מדברינו: אין האמונה דבר פשוט כלל; היא למעשה אמונה מכילי ומוכית יקרה אשר לא יערכוהו פנינים; וכל מי שהוא אמונה במלאכה זו הוא יבין יותר את ערכה. כתוב: "יראמן בה' ויחשבו יין צדקה". הרי דבר שהקב"ה חשבו צדקה. ולמי? לאברהם אבינו, ויש המאמינים, ומה היה האמונה. כל אחד אמר "הרי מאמן אבינו" אבל מי שלא עמל ונע על זאת אי אפשר לו להיות מאמן אבינו.

מבלתם לא יצליח האדם במלחמת היצר. לו היו בני אדם מפנים רק מקצת מהירומה, המרץ החוריצות שהם משקיעים ב"מלחמת החיים" אל תחום המלחמה האמיתית, מלחמת היצר, אז היה העולם מקבל פנים אחרות לגמרי. הרי ידוע ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", אבל האדם עלול "להפך את היצרנות"; במחוס הרוחניות, ששם הוא תשלים, הוא עשוי לומר שמדה זו או אחרת היא "טבעית" לו, כאילו נגזרה עליו מאת ה' ואין בידי לשנותה; ובתחום הגשמיות, ששם הכל בידי שמים, מדמה שהכל ברשותו ובממשלתו. ואם החשוב שטעות זו היא בת זמננו, עידן הטכנולוגיה המודרנית, ראה מה שכתב כבר לפני אלף שנה החסיד רבנו בחיי בחובות הלכות: "וזהו [היצר] מהפך הטענות פעם בהכרח ובגורה ופעם בצדק ובבחירה, כפי מה שיאות לו לפתותך ולרפות ידך". וכתב עוד: "וכאשר יראה אותך מתעלם במעשה העבודה ונוטה אל דרך העבירות ישתדל לברר אצלך ענין ההכרח... ויאמר לך... וכי תוכל לעמוד כנגד גזירותיו... אין לך לעשות אלא מה שנגזר לך לעשותו כי ממשלת כל הברים בידי הבורא יתעלה כמו שכתוב אני ה' עושה כל. ואם יראה אותך מתעסק במעשה מעניגי העולם הזה... יאמר לך החזר מן העצלה והרפיון ואל תסמוך על זולתך כי תשוב הרע ביכולתך... השתדל בכרך וזרה בכל יכולתך, תגיע אל מה שתתאזר מתענוגי העולם הזה" (שער יחוד המעשה פרק ה, "וכאשר יתראש" האחד-עשר).

קשה לנו להפוס את הטעות שבידו ורצונו ירי" כי כולנו נוגעים בדרך ומדמים לעצמנו שאנו שולטים בסיבות ובפולחנותנו מבליים אותן לטובתנו. אבל אם האדם רק יתבונן באמת יראה שהוא בין הסיבות כסומא המגושש באפלה. כמה פעמים הוא נוכח לדעת שהסיבה בה תלה כל תקותיו נכונה, וסיבה אחרת שלא ההסיבה וגם לא חשב עלת היא שהציאה את מבוקשו. וכן אמרו ז"ל (בראשית רבה פרשה ג): "קומי שאי את הנער... ויפקח אלקים את עיניה ותרא באר מים; אמר רבי בנימין הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם. מן הדא דכתיב ויפקח אלקים את עיניה, כל אחד יודע מנסינו הוא איך אפשר להשתמש בסיבה ידועה ולקבל תוצאות בדיוק הפוכות למה שהיה צפוי; כפיין אחי יוסף, שמכרו את אחיהם לעבד רעל ידי זה נעשה מלך. וכל זה בא ללמדנו שהסיבות העיקריות לכל מה שמתרחש בעולם הן הסיבות הרוחניות. מה שגראה לנו כסיבה אינה אלא כלי ואמצעי להגשמת התכלית הרוחנית, ואלוהא דאמת היא מסובב ולא סיבה.

דוגמא מפליאה לקבלת תוצאות בדיוק הפוכות לצפוינות. מצאנו במדרש (ויקרא רבה יב, א): "אמר רבי אחא מעשה באחד שהיה מוכר כלי ביתו